

LUND UNIVERSITY

Fackliga organisationer och medlemmar i Sverige - en sammanfattning 1995

Kjellberg, Anders

1995

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Kjellberg, A. (1995). Fackliga organisationer och medlemmar i Sverige - en sammanfattning 1995. Arbetsmiljöfonden.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Fackliga organisationer och medlemmar i dagens Sverige

Facket behöver förnya sig om det ska förbli starkt. Det är viktigt att bryta mansdominansen och att kunna attrahera även unga människor. Könskvotering kan vara ett användbart verktyg. Ett annat är att fackligt aktiva kvinnor och ungdomar organiserar sig i nätverk.

Det är några av de idéer som fötts ur forskningsprojektet "Fackliga medlemmar och organisationer under 1990-talet".

I mitten av 1980-talet började andelen fackligt anslutna att sjunka kraftigt, både bland arbetare och tjänstemän. Den svenska modellen var i gungning. Något hade hänt. Forskningsprojektet startades för att närmare undersöka vad det var – och för att få fram förslag till hur den nedåtgående trenden kan vändas.

Projektet har genomförts av Lars Gunnarsson och Anders Kjellberg vid sociologiska institutionen, Lunds universitet.

BAKGRUND OCH MÅLSÄTTNING

Vi har i Sverige kommit att ta för givet att de flesta löntagare tillhör en fackförening. Likaså att det i företag och verksamheter av en viss storlek nästan alltid finns en fackklubb eller motsvarande, och att det är denna som företräder de anställda gentemot arbetsgivaren. Vidare är det de fackliga organisationerna – ej de enskilda individerna – som utgör rättssubjekt i arbetsrättslig mening. Även den lokala skyddsorganisationen bygger på fackligt utsedda representanter och facklig medverkan.

Inget av detta är självklart ur ett internationellt eller ens europeiskt perspektiv. I Tyskland och Italien befinner sig två tredjedelar av löntagarna *utanför* de fackliga organisationerna, i Nederländerna tre fjärdedelar och i Frankrike så mycket som nio tiondelar. Också i de ledande industriländerna utanför Europa är endast en minoritet fackföreningsmedlemmar – cirka 25 procent i Japan och omkring 15 procent i USA. Dessutom har andelen fackligt organiserade sjunkit påtagligt i flera länder, bland annat i USA, Italien, Frankrike och Storbritannien. I flera kontinentaleu-

ropeiska länder företräds de anställda av företags- eller driftsråd istället för av fackklubbar på arbetsplatserna. Så är det till exempel i Tyskland, Frankrike och Nederländerna.

Under de senaste tio åren har emellertid den svenska modellen skakats i sina grundvalar. Strax efter 1980-talets mitt påbörjades en för svenska förhållanden helt ny utveckling. En utveckling som berörde de fackliga organisationerna på ett omedelbarare sätt än något annat. År efter år sjönk andelen fackligt anslutna arbetare och tjänstemän, i synnerhet i storstadsområdena. Så småningom uppkom en diskussion om huruvida facket var en krisbransch. Något hade uppenbarligen hänt i förhållandet mellan de fackliga organisationerna och medlemmarna, vilket gjorde det motiverat med en särskild studie.

Syftet med forskningsprojektet *Fackliga medlemmar och organisationer under 1990-talet* respektive *Fackliga medlemmar och organisationer under 1990-talet – en uppföljning* har för det första varit att närmare undersöka den fackliga organisationsgradens utveckling och precisera hos vilka löntagargrupper ned-

För innehållet svarar

Anders Kjellberg

Sociologiska institutionen,

Lunds universitet,

Box 114,

221 00 Lund,

telefon 046-222 88 47.

gången varit som störst. För det andra var syftet att analysera den efterhand starkt tilltagande direktanslutningen till fackförbundens arbetslöshetskassor. Ett tredje syfte var att undersöka arbetares och tjänstemäns motiv för fackligt medlemskap respektive icke-medlemskap. Vi ville också undersöka deras inställning till den fackliga organisationen och verksamheten i övrigt.

Uppföljningsprojektets viktigaste syfte var – förutom att följa upp organisationsgradens och direktanslutningens utveckling under lågkonjunkturen – att komma med förslag till förändringar av den fackliga arbetet med utgångspunkt från undersökningsresultaten.

UPPLÄGGNING OCH GENOMFÖRANDE

En del av projektarbetet har bestått i en statistisk studie av den fackliga organisationsgradens förändringar. Studien har omfattat såväl nedgångsfasen som den återhämtning som tog vid under 1990-talet. Särskilda datakörningar har gjorts av ULF (Undersökningar av levnadsförhållanden) och AKU (Arbetskraftsundersökningarna) för att erhålla en detaljerad bild av förändringarna med avseende på region, sektor, bransch, arbetare/tjänstemän, kön, ålder med mera. Analysen av direktanslutningen till a-kassorna har inriktats på fyra a-kassor inom privat sektor, två för tjänstemän (SIFs och HTFs) och två för arbetare (Metalls och Handels).

En annan del av projektet är en intervjuundersökning våren 1993. Undersökningen omfattade vanliga medlemmar, fackligt aktiva och icke-medlemmar på några arbetsplatser i Stor-Stockholm inom SIF-, Metall- och Handelsområdena. Därtill kommer ett särskilt urval nya Handelsmedlemmar samt urval av till SIFs, HTFs och Metalls a-kassor direktanslutna inom Stockholmsområdet. Sammanlagt intervjuades 210 individer.

Valet av Stor-Stockholm motiveras

av att förändringarna avseende facklig anslutning och direktanslutning till a-kassorna varit störst där.

Därutöver genomfördes mer ingående intervjuer med företrädare för de berörda förbunden på klubb- och avdelningsnivå. Vidare har ett antal seminarier och konferenser hållits med fackliga funktionärer och förtroendevalda för att diskutera projektets resultat. Under dessa diskussioner har vi också belyst vilka förändringar av den fackliga organisationen och verksamheten som kan vara påkallade för att bättre tillgodose medlemmarnas behov och önskemål.

VÄXANDE INSTABILITET

Som framgår av tabell 1 ligger Sverige i täten av en grupp länder med internationellt sett mycket hög facklig organisationsgrad. Till gruppen hör även Danmark och Finland, medan Norge släpar efter. En förklaring till denna olikhet, som ligger nära till hands, är att Sverige, Danmark och Finland, till skillnad från Norge, har behållit systemet med fackliga a-kassor. Det kan göra att fackligt medlemskap framstår som mer attraktivt i dessa länder.

Även Belgien har dock fackliga a-kassor, vilket antyder att en uttömmande förklaring är mer komplex än så. Ett gemensamt drag hos de fackliga organisationerna i de nordiska länderna och Belgien – och som skiljer dem från de flesta kontinental-europeiska länder samt Storbritannien och USA – är att de på en och samma gång är centralistiska och decentralistiska. Genom starka centralorganisationer och fackförbund har kompromissartade uppgörelser ingåtts med arbetsgivarna. Genom det har en fragmentarisk utbredning av de fackliga organisationerna undvikits. En utbyggd arbetsplatsorganisation har gjort att fackföreningarna – trots centraliseringen – fått en mer medlemsnära karaktär än i många andra länder. Båda dessa förhållanden har utan tvekan främjat en hög facklig anslutning.

Som också framgår av tabell 1 sjönk den svenska organisationsgraden med fyra procentenheter 1987–90. Frågan var om Sverige skulle ansluta sig till ett internationellt mönster av facklig nedgång och stagnation. I storstadsområdena var den fackliga tillbakagången betydligt större hos vissa grupper än vad som kan avläsas av tabell 1, som avser genomsnittet fackanslutna på riksnivå.

Inom privat sektor sjönk organisationsgraden hos åldersgruppen 16–29 år med 11–12 procentenheter i storstadsområdena 1987–91 och i Stor-Stockholm med 13–14 enheter. Även i åldersgruppen 30–44 år skedde en klar tillbakagång i Stor-Stockholm. Den minskade fackliga anslutningen 1987–91 berörde således främst privatanställda yngre löntagare i storstadsområdena, särskilt i Stor-Stockholm.

Efter 1991 har en påtaglig facklig återhämtning skett. Den är mest iögonfallande just i de grupper vars organisationsgrad sjönk kraftigast 1987–91. En framträdande olikhet finns mellan könen. Medan de fackliga organisationerna i storstadsområdena helt återvunnit sin ställning hos privatanställda kvinnor i olika åldersgrupper, har organisationsgraden ännu inte nått upp till 1987 års nivå hos storstädernas manliga löntagare inom privat sektor. De unga privatanställda arbetarkvinnorna i Stor-Stockholm (16–29 år) uppvisar den i särklass kraftigaste fackliga expansionen (drygt 20 procentenheter). I och för sig är det inte så märkligt med tanke på den ytterst låga organisationsgraden i initialskedet (30 procent 1990/91). Det är också remarkabelt att ännu 1994 var inte mer än varannan inom denna grupp fackligt ansluten. I genomsnitt var dock den fackliga tillväxten fyra gånger större hos kvinnliga än hos manliga arbetare inom privat sektor i Stor-Stockholm 1990/91–94 (avser alla åldrar).

Utmärkande för storstadsområdena är att organisationsgraden föll under hela 1980-talet hos tre av fyra grup-

Tabell 1. Facklig organisationsgrad i procent för löntagare 1980–93 (per 31/12)

	1980	1985	(1) 1986	(2) 1986	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Sverige ¹	79	82	83	/ 87	85	84	83	85	87	89
Sverige ²	78	81	82	/ 86	84	83	82	83	84	85
Danmark	73	74	75		73	73	73	73	74	
Finland	67	67	68		71	72	72	75	78	81
Norge	55	56	55		54	56	57	56	56	56
Belgien	56	55	54		54	53				
Australien	55	57	55	/ 50	48	47	48	50	47	46
Österrike	50	48	50		46	44				
UK	54	44	42		42	42	39	39	37	
Canada	37	38	37		36	36	36	37	38	
Italien	44	36	34		34	34				
Tyskland	34	32	32		31	32				
Japan	31	29	28		27	26	25	25	24	24
Schweiz	31	29	29		27	28				
Nederländ.	32	34		/ 25	23	24	24	25	25	
USA	23	18	18		17	16	16	16	16	16
Frankrike	18	15	13		11	10				

Anm Inkl arbetslösa.

Sverige(1) Baserad på totala antalet aktiva medlemmar i fackliga organisationer 31/12 och antalet löntagare (inkl arbetslösa) enligt arbetskraftsundersökningarna fjärde kvartalet resp år. För 1986 anges två tal, det första jämförbart med föregående år, det andra med efterföljande; anledningen är att AKU-undersökningarnas beräkningsmetod förändrades fr o m 1987. Även mellan 1992 och 1993 förändrades AKU men ovan har en justering gjorts så att jämförbara värden erhållits för perioden fr o m 1986:2.

Sverige (2) Do inkl löntagare inom AMU och Ami i nämnaren, samt från 1992 även ungdomspraktik och från 1993 även ALU.

per privatanställda löntagare: manliga arbetare och tjänstemän samt kvinnliga tjänstemän (hos manliga arbetare dessutom under 70-talets andra hälft). Däremot steg den något hos kvinnliga arbetare under 80-talets första hälft. Det betyder att hos merparten av storstädernas privatanställda löntagare förbättras den utveckling som i övriga landet sätter in först mot 1980-talets slut. Svängningarnas större utslag i storstäderna visar sig dels i att den fackliga nedgången här var långvarigast och djupast, dels i att den efterföljande uppgången varit starkast i denna regiontyp.

Den klart lägre andelen fackligt anslutna privatanställda arbetare i storstadsområdena jämfört med landet i övrigt är ett förhållandevis nytt

fenomen. Mellan Stor-Stockholm och områdena utanför storstäderna skedde en tredubbling av klyftan i facklig anslutning 1975–90/91 (till ca 20 procentenheter). Det är den utomordentligt starka fackliga expansionen hos arbetare i de privata servicenäringarna utanför storstadsområdena – i kombination med den uteblivna uppgången i storstäderna – snarare än förändringar i arbetskraftens sammansättning som förklarar uppkomsten av en geografisk klyfta bland privatanställda arbetare.

Hos privatanställda tjänstemän har en klyfta i facklig anslutning mellan storstadsområdena och övriga riket existerat under hela perioden. Hos både tjänstemän och arbetare har klyftan varit i särklass störst inom

privata servicenäringar och främst i yngre åldersgrupper.

Organisationsgradens förändringar rymmer både lång- och kortsiktiga rörelser. Ur ett längre tidsperspektiv utmärks vissa löntagargrupper av en mer eller mindre konstant facklig tillväxt. Dessa grupper är: (1) offentliganställda arbetare, i synnerhet kommunalanställda, såväl i storstadsområdena som övriga landet, samt (2) arbetare i privata servicenäringar utanför storstäderna. Genom att kvinnorna utgör en avsevärd del av dessa grupper finns en koppling till de betydande fackliga framgångarna hos kvinnliga arbetare. Den mer eller mindre oavbrutna fackliga expansionen bland dem är en av de mest framträdande förändringarna under perio-

Tabell 2. Till a-kassor direktanslutna i procent av kassamedlemmar 1988–93 i Stor-Stockholm (per 31/12)

	SIF	HTF	Metall	Handels
1988	11	13		
1989	13	14		
1990	15	17		
1991	19	25	6	
1992	26	32	11	
1993	29	37	16	15

den 1975–94. Den är av generell karaktär i den meningen att i stort sett alla åldersgrupper, sektorer och regioner omfattas.

För det andra kännetecknas framför allt privatanställda manliga arbetare i storstadsområdena av en långsiktig facklig tillbakagång, särskilt i åldersgrupperna 16–29 och 30–44 år. För privatanställda manliga tjänstemän är det korrektare att tala om långsiktig facklig stagnation i dessa regioner.

I det långa tidsperspektivet skiljer sig således könen åt genom att den fackliga anslutningen stagnerat eller sjunkit hos betydelsefulla manliga löntagargrupper, samtidigt som den stigit kraftigt inom för arbetarkvinnor typiska branscher (privat service och offentlig vård). Men även organisationsgradens kortsiktiga svängningar rymmer en könsaspekt. Vid en könsuppdelning visar sig de kortsiktiga svängningarna till viss del vara en statistisk synvilla, åtminstone hos arbetarna. Vad som vid första anblicken framstod som två kortsiktiga vågrörelser (1987–91 resp 1991–94) hos storstädernas privatanställda arbetare upplöses delvis i två långa vågor, en för manliga och en för kvinnliga arbetare. Nedgången 1987–91 hos de manliga arbetarna ingår i en mer långsiktig facklig tillbakagång på hela 11 procentenheter 1975–90/91, medan den efterföljande uppgången under 1990-talet är tämligen marginell. Omvänt utmärks storstädernas privatanställda kvinnliga arbetare av en långsiktig facklig

expansion, om än inte lika markant som utanför storstadsområdena. De manliga arbetarnas starka fackliga tillbakagång under 1980-talet dominerade den nedåtgående trenden under detta decennium, medan kvinnornas starka fackliga framryckning 1990–94 omvänt svarar för huvud delen av den hittillsvarande fackliga uppgången under 90-talet.

De senaste tjugo åren kan med hänsyn till förändringarna i facklig anslutning delas upp i fyra perioder:

- (1) en expansionsfas under andra hälften av 1970-talet med stigande organisationsgrad hos praktiskt taget samtliga löntagargrupper och regioner men med undantag för privatanställda arbetare i storstäderna,
- (2) en fortsatt facklig expansion till och med 1986 för i första hand arbetare utanför storstäderna, samt för kvinnliga arbetare i storstäderna, men nu kombinerat med facklig tillbakagång för tre av fyra privatanställda löntagargrupper i storstadsregionerna (se ovan),
- (3) en nära nog allmän riksomfattande facklig nedgång 1987–91, starkast i storstäderna samt
- (4) under 1990-talet en ny uppgångsfas, ånyo tydligast i storstäderna

Under samtliga perioder har storstäderna avvikit från övriga landet vad gäller förändringens riktning eller

storlek. Det kan tolkas som att fackligt medlemskap i storstäderna mer än i övriga landet utsätts för omprövning.

ÖKAD DIREKTANSLUTNING

Ännu en indikator på att fackligt medlemskap hos vissa grupper inte betraktas som lika självklart som tidigare är den sedan 1980-talets mitt dramatiskt ökande andelen direktanslutna till flera a-kassor inom privat sektor. Allra mest utbredd är direktanslutningen i storstadsområdena, alltså de regioner där den fackliga organisationsgraden kännetecknas av störst instabilitet. Av tabell 2 framgår att direktanslutningen i Stor-Stockholm är av betydande omfattning inom SIF- och HTF-områdena, men numera också inom Metalls och Handels rekryteringsområden.

Mycket tyder på att den under åren 1987–90 sjunkande organisationsgraden och stigande direktanslutningen båda var uttryck för samma tendens till klara-sig-själv-mentalitet under högkonjunkturen. För det talar att de båda fenomenen hade störst genomslagskraft inom samma löntagargrupper, det vill säga privatanställda i storstäderna, särskilt i Stor-Stockholm och i yngre åldrar. Ännu hade dock direktanslutningen inte nått någon större spridning bland arbetarna.

Även under perioden 1991–94 var det framför allt unga privatanställda löntagare i storstäderna som stod för de största förändringarna. Skillnaden var dels att nu steg både den fackliga organisationsgraden och direktanslutningen till a-kassorna, dels att även arbetarna nu omfattades av den accelererande direktanslutningen. Det finns anledning anta att den dramatiskt försämrade ekonomiska konjunkturen framkallade de brant stigande kurvorna vad gäller både organisationsgraden och direktanslutningen. Avgörande var sannolikt den otrygghetskänsla som följde på stigande arbetslöshet, inte minst bland de unga. En viss könsskillnad förekommer: medan den fackliga organi-

sationsgraden steg mest hos kvinnorna var direktanslutningens uppgång lika stor hos män som kvinnor.

MOTIV FÖR FACKLIGT MEDLEMSKAP OCH ICKE-MEDLEMSKAP

Förändringarna av den fackliga organisationsgraden och direktanslutningen till a-kassorna tyder på en mer prövande inställning till fackligt medlemskap än tidigare. Av intervjuundersökningen framgår att medlemmarna inte i någon större utsträckning tillhör en facklig organisation av principiella skäl och än mindre för att någon tvingar dem till det. I stället är det viktigaste skälet att man förväntar sig att få något i utbyte, vilket dock långt ifrån enbart rör sig om strikt materiella förbättringar. Känslan av trygghet värderas också högt, vilket delvis kan bero på att intervjuerna genomfördes under djup lågkonjunktur (1993).

Nyttokravet innebär att den fackliga organisationen i olika avseenden måste kunna visa på resultat och vara lyhörd för medlemmarnas önskemål, i annat fall finns risken att en del överväger utträde. På arbetarsidan har frågan om det fackliga medlemskapets värde ofta aktualiserats i samband med höjningar av en redan relativt hög fackavgift. Förhållandevis många medlemmar har någon gång övervägt att lämna facket. Men den prövande inställningen tar sig också uttryck i att åtskilliga oorganiserade övervägt att gå med i facket.

Nyttoskälens dominans när det gäller varför man i dag är med i facket skall inte tolkas som att det alltid rör sig om ett individuellt kalkylerande förhållningssätt. För det första uppger hela tre fjärdedelar av medlemmarna att fackföreningen främst bör tjäna gemensamma intressen – också om det skulle missgynna den intervjuade själv. Vidare anges ofta nyttoskälerna i allmänna intresse- och trygghetstermer, varvid en viktig aspekt är medlemskapets potentiella

värde, det vill säga att fackföreningen finns till hands om något händer.

Häri ryms i sin tur en känslomässig aspekt (en trygghetskänsla) och en social dimension (att inte behöva stå ensam). Dagens fackmedlemmar vill som individer stå för sitt medlemskap (få hänvisar till vana eller tvång) och framställa det som baserat på ett självständigt ställningstagande.

De sociala faktorernas inverkan är ändå påfallande stor i samband med att individen går in i en fackförening. För varannan arbetare och tjänsteman var samtal med arbetskamrater, fackrepresentanter eller föräldrar, eller annan social påverkan avgörande när man gick med i den nuvarande fackföreningen. Vid byte av arbetsplats är det ofta utslagsgivande huruvida de nya arbetskamraterna är med i facket eller inte, om det finns fackliga representanter samt arbetsgivarens inställning. Undersökningen visar för övrigt att många oorganiserade befinner sig på arbetsplatser med låg organisationsgrad, där fackklubb saknas, i småföretag med arbetsgivare som är negativa till facklig organisering och så vidare. Det är något överraskande att sociala faktorer fortfarande har så stor betydelse i ett storstadsområde som Stor-Stockholm. Det sociala sammanhanget är för övrigt betydelsefullt också vid direktanslutning till a-kassa.

En jämförelse mellan olika åldersgrupper tyder emellertid på att social påverkan alltmer håller på att ge vika till förmån för uttalade nyttemotiv när man går med i en fackförening. En klar illustration till individuella nyttekalkylers betydelse i samband med övergången från hög- till lågkonjunktur är att samtliga i urvalet nya Handelsmedlemmar som 1991 anslöt sig till facket av konjunkturskäl dessförinnan stod utanför med motivet att de klarade sig själva. Den sedan 1980-talets mitt ökade instabiliteten i facklig anslutning tyder på att det blivit vanligare med situationsbundet handlande enligt individuella nyttekalkyler.

Bland icke-medlemmarna anger den stora majoriteten bristande nytta av fackligt medlemskap som huvudskäl till varför de står utanför facket. Här rör det sig huvudsakligen om bristande egennytta av fackligt medlemskap även om bilden är något mer komplex än så. Tre grupper icke-medlemmar kan urskiljas i detta sammanhang: (1) de som blivit besvikna på fackföreningen eller som inte anser fackavgiftens storlek stå i proportion till nyttan, (2) de som inte anser sig behöva facket samt (3) de som under andra omständigheter sannolikt varit fackmedlemmar men som i avsaknad av en (stark) fackförening på arbetsplatsen anser fackligt medlemskap vara meningslöst.

Klara sig själv-motiv är vanligast bland tjänstemän, medan missnöje med fackavgiftens storlek nästan helt är koncentrerat till arbetarna. Övriga icke-medlemmar, som utgör en minoritet, hyser en principiell motvilja mot fackliga organisationer eller hänvisar till att de aldrig kontaktats av någon facklig företrädare eller fått otillräcklig information.

FÖRSLAG TILL FÖRÄNDRINGAR

En viktig utgångspunkt för förnyelse av de fackliga organisationerna utgörs av kvinnors erfarenheter. Kvinnliga arbetare och tjänstemän anser det svårare att påverka arbetsplatsfacket än deras manliga kolleger. Vidare tycks den fackliga organisationen ofta ha svårt att tillgodose de enskilda kvinnliga medlemmarnas behov och önskemål. Att facket inte är könsneutralt antyds också av den mycket höga andel med facket missnöjda kvinnor bland dem som av sagt sig medlemskap.

De fackliga organisationerna står inför en dubbel uppgift. Dels måste de anpassa verksamheten till det stora antal arbetarkvinnor som anslutit sig under senare decennier och dels ska de söka återvinna förtroendet hos de manliga löntagargrupper som – särskilt i Stor-Stockholm – inte funnit något värde i fackligt medlemskap.

Den växande fackliga instabiliteten bland unga människor påkallar också förändringar av den fackliga verksamheten. Ett annat fackligt problem är den ökande andelen klubblösa arbetsplatser inom Metalls stockholmsavdelning. Bland annat mot bakgrund av att direktanslutningen till a-kassorna har störst omfattning på denna typ av arbetsplatser.

Av intervjuundersökningen framgår följande krav på en medlemsorienterad facklig organisation. Den ska

- *effektivt* kunna tillgodose medlemmarnas kollektiva och individuella intressen,
- uppvisa resultat på *arbetsplatsen*; det som räknas är framför allt vad fackklubben uträttar, inte den fackliga organisationen på högre nivåer, och den ska
- fungera i ett *socialt* sammanhang, vilket kräver ett ömsesidigt informationsutbyte med medlemmarna och en öppenhet och lyhördhet för

de önskemål som finns men som inte alltid kommer fram.

Några förändringsidéer som skulle kunna bryta mansdominansen är könskvotering och nätverksorganisering för kvinnor. I egenskap av en i huvudsak informell och icke-hierarkisk organisationsform med relativt lösliga beslutsformer kan nätverk – liksom arbetsgrupper för särskilda ändamål – också tjäna syftet att tillmötesgå ungdomars krav på förnyade former för facklig verksamhet. Även klubborganisationen kan behöva göras mer flexibel och decentraliseras för att komma medlemmarna närmare. Det finns ett behov av att klubbarna bättre tar itu med frågor som förändrad arbetsorganisation, kompetensutveckling och liknande. Andra förändringsidéer rör hur det fackliga arbetet kan stärkas i de mindre företagen. Det kan ske genom regionala branschklubbar eller branschvisa nätverk för bland annat yrkes- och kompetensutvecklingsfrågor. Det senare kan även vara aktuellt

inom stora, heterogena fackförbund som SIF, där det kan vara problem att tillfredsställa olika medlemsgruppers intressen. För att undvika konkurrens om medlemmarna, underlätta det fackliga arbetet i småföretag och stärka koncernfacklig verksamhet vore det önskvärt med ett närmare samarbete mellan arbetar- och tjänstemannafack. På sikt kan man också tänka sig sammanslagningar. Därigenom skulle också fackliga insatser för att förändra arbetsorganisationen underlättas.

RAPPORTER

Fackliga organisationer och medlemmar i dagens Sverige beräknas publiceras under 1995 och kan beställas från Anders Kjellberg, Sociologiska institutionen, Box 114, 221 00 Lund, tel 046-222 88 47.

Under 1995 publiceras även Lars Gunnarssons rapport **Rationalitet i facklig verksamhet** (prel titel).